

eies innig zusammenhängen.“¹⁾ Kakšen je ta mythos? Poslušajmo učenega Lepsia,²⁾ kateri tako govori:

„Das Durchgehende in allen ältesten Kosmogonien ist die Entstehung des Weltalls aus einem ursprünglichen, unbestimmten, formlosen, dunklen Chaos, dessen Beschaffenheit man sich dem Wasser als dem nach seiner Dichtigkeit zwischen Luft und Erde mittleren Elemente vergleichbar, doch nicht identisch dachte. Dieses Chaos hat eine innere immanente Bewegung, die man mehr oder weniger als geistige Urkraft von den bewegten Materien getrennt auffassen konnte, und die sich in der hebräischen Urkunde bis zum unmittelbaren persönlichen Willen des göttlichen Schöpfers steigert. Durch die kreisende Bewegung des Chaos nimmt dieses zuerst die äusserliche Form der Kugel (*σφαίρα*), oder des keimtragenden Eies an, welches nur, indem es eine Begrenzung findet, ausser sich noch ein Unbegrenztes voraussetzt, in welchem es schwebt, und welches dann als flüchtigster feuriger Aether aufgefasst wurde. Dann zeitigt allmählig der Inhalt des Eis, und gebiert zuerst das Licht (*Φάωρ*) auch als Gedanke (*Μήτις*) oder als Liebe (*Ἔρως*) gedacht, durch dessen Rückwirkung auf die sich fortentwickelnde Welt alle übrigen Götter, Menschen und Dinge entstehen und Gestalt gewinnen.“

Zavoljo takošnih kosmogonskih misel je jajce starim narodom bilo znamenje rodenja (Erzeugung) in oživljenja (Belebung) in zato so v mladostnih praznikih, ker se v naturi novo rodenje in življenje začne, si jajca kot znamenje darovali.

Jajce pa so porudečili, — gotovo v spomin pisane mladostnega cvetnega sveta, zato Slovenec rudeče barvano jajce imenuje pisanko, od pisati, kar izvirno pomeni malati.

Moj častitljivi kolega, gospod profesor Majciger, mi je povedal, da se na Koroškem pisanka tudi velí ale, in da pogostoma nemške koroške fantiče čuješ na velikonočni podeljek govoriti: „Du, lass mir dein Ale schlagen.“

Ale pomenjuje to, kar pisanka, rumenica, rudeče jajce. Deblo je al, rudeče, ruski: al, rudečkast, serbski: alica, rudeča črešnja, sansk. aru, rudečkast, aru, rudečkasto solnce, aruša, rudečkasta žival predprežena kolom, na katerih se Uša = Auška — juterna zarja vozi. Iz te korenike je po oslabiljenem glasniku *a* v *e* slov. elen, digamano jelen = rudeča žival, dalje z digamatom *v* beseda valička³⁾, kakor se velikonočni dan pri Pohoreih kraj koroške meje velí. Digama *v* najdeš v besedi apno in vapno, okno in vokno i. t. d.

Pri Ščavničarjih se pisanka velí rumenica od rumeni, rudečkast, zato v narodnih pesmah:

„Sijaj, sijaj solnce, solnce rumeno.“

Lušine rumenic trosijo naši kmeti okoli hramovja neki veliki kači v čast, ktera po njih mislih ponoči skrivoma vés trup okoli hrama pobira, da ljudém in živini ne škoduje.

Ali ta običaj ne opominja na kačo Knepovo pri Egipčanih, na kačo Čeča pri Indih? Knep je priime božanstva Amun-Ra, očeta bogov po veri starih Egipčanov. Njegov zaznamek je jajce, ker je iz njega svet stvaril, ali pa kača jajce v ustah deržeča.

Kača je v veri starih narodov znamenje večnosti, ker se v krog zasučé; zato v indiški simboliki svet noseča želva čepi na kači čeča — „dem Symbolbilde des Gottheitsschutzes und der Ewigkeit“, kakor učeni Müller lepo razlaga.⁴⁾

¹⁾ Dr. Hanuš „Slaw. Myth.“ str. 197. ²⁾ Lepsius „Ueber die Götter der vier Elemente bei den alten Aegyptern“ stran 206. ³⁾ Valička tedaj pomenjuje: praznik alet, alic, pisank, rumenic. V ti koreniki imena slovenske Alič, Alant, z digam. v Valenko itd. najdejo svojo razlago, dalje ilirsko: alen kamen, Diamant. ⁴⁾ Nikl. Müller „Glauben der Hindu“ str. 613. Pis.

Že sem rekel, da okoli Vurmberga blizu Ptuja se pripoveduje od kačjega kralja Sasa ali Sesa, kjer se je še ime kače ohranilo. Gotovo so tedaj stari Slovenci z Egipčani, Gerki*) in Indijanci imeli enake kosmogonske misli. —

Rajni vurmberški farmešter gospod Donav so vedili dosti povest od sasa ali sesa in Kresnika; žalibog! da ko mali fantič nisem na te povesti bolje pazil; sadaj bi mi utegnile marsikaj o basnoslovji starih Slovincov razjasniti.

Ako kdo kakšno drugo o pisankih vé povedati, naj jo oznani. Že J. Grimm je tožil, da se o kosmogonii starih Slovanov nič gotovega ne najde. Utegnila bi vendar še kašna iskrica tleti v eni ali drugi vraži, pesmi, običaji, povesti i. t. d.

Nekoliko Kerskih pesem za pokušnjo.**)

Drage „Novice“! evo vam malo Krčanskih pesam; dajte jim mesta, vse jednoj po jednoj, kakor svojim: po njih vam ne bude škode. Narodne pesme jesu zrcalo, v kojem vidimo: kakov nam je narod, kakove je duše, kakove čudi, kakove šege; čto misli, čto želi, čto zna i ume. I kakov mu je jezik, doznajemo po njih: je-li mu očeval čistoću, gladkoću i bistrinu, ili ga je nasmetil, naprašil i osmradi; je-li mu ostal bogat, krasan, živahan i gibak, ili je osiromašil, ogrdel, oslabel i otvrdel. Da, one svedoče, koji se Sloveni mogu dičiti svojim govorom, a koji sramiti, čto su vse izopačili i shabili, da jih nebi razumel ni ded, a kamoli šukunded. Koliko koristi ovo ogledalo! Pak jošće, one imaju vsakakovih naših besed i čudo slovenskih rekov — one nas uče pravo i čisto govoriti.

Ali nije vse zlato, čto se lašči; niti je vsaka narodna pesma počtena i prava učiteljica; valja videti, kakova duša ju izmislila, je duša pobožnica, ili zlobnica; i kakovi su Slovenci,¹⁾ kde je nikla, čisti ili nečisti. Drage „Novice“! vi morete same suditi, kakove su te naše, ali čujte i moj sud; samo mi se nejadite, nesrdite, čto vam govorim ovako ne vse po slovensku²⁾: prekoračujmo škodni medjaš, o kí nam se knjiga nemilo zadeva i para i kida, kakor plug, vrganj³⁾ i ralo o naklo.

A čto ču reći o svojih Krčanih i o njihovih pesmah?

Najprvo, da Krčani jesu Hrvati; za ovu istinu imam 12,000 svedokov,⁴⁾ i vsi ovi bivaju na onom otoku; i Omišljani i Dobrinjci i Dubašljani i Vrbničani i Puntari i oboji Baščani, ako jih zapitaš: kako govore? odgovore: mi govorimo hrvatski, po hrvatsku. Nikakor drugako neznaju odgovoriti — može biti, da su zaboravili (?!). Ipak je na onom otoku i Talijan malo — vaš grad Krk.

Nu Krčani, hvala otoku, nisu se morali hrvati⁵⁾ s neprijatelji, kako ini Hrvati i Srbi, pak su jim pesme drugakove — ženske veće nego junačke; a imaju jih silu. Poju danom i noću, v leti i zimi, doma i putem. Pred nekoliko leti potegnula me volja za njimi, ter jih iz težka nabrah malone stotinu, a poslaha Vam jih samo 15 za sada.

*) Primeri orfejsko kosmogonijo in basen o jajcu Lede pri Prelleru v „Griech. Mythol.“ str. 34. Pis.

**) Poslali so nam častiti gospod Črnčić 15 narodnih pesem iz otoka Kerk-a (Veglia), naj jih natisnemo v „Novicah“ in pokažemo braveom našim slovenski jezik onih krajev. Poslali so nam jih s pričujočim predgovorom, kterege radi natisnemo kakor smo ga prejeli, ker male različnosti v jeziku, kakor so, na priliko, jesu namesto našega so, čto namesto kaj, kakov namesto kakošen, ne bojo nobenega naših bravcov preveč motile. Vred.

¹⁾ Senu latiori. ²⁾ sensu strictiori. ³⁾ Vėrkan ali vrkan pisati je napačno, vėrganj ali vrganj je pravo; ovu besedu imaju tudi Istrani. Vrganj je podoben plugu, pa nije po vse kakov je plug; jest manji. ⁴⁾ Ovaku bih zataknuł nekim piscem svojevoljcem usta i za ine krajine. ⁵⁾ hervati = boriti. Pis.

Rekav: kakove su pesme, hoću praviti i kakov je jezik. Kakov more biti jezik onde, kde evate osam vekov naš „Gospod s vami“, naš „va vse veki vek“, naš „v istinu dostojno i pravedno jest“, ¹⁾ naš „idite, misa jest“; naš „Bože va pomoč moju vonmi“, naš „hvalite otroci Gospoda“, naš „reče Gospod Gospodu mojemu“...?! Kakov može biti jezik onde, kamor nije prihadjala nikakovera smeta, nikakover natrun, nikakover smrad? Zato zna u nas i *dete*, kada mu je reči: dobru mužu, mladu konju, veliku volu, dobri ženi, široki kući, lepi knjigi, a kada: dobromu ²⁾ mužu, mladomu konju, velikomu volu, dobroj (= dobrej) ženi, širokoj kući, lepoj knjizi.

Pak čto se čudimo? Ta i Niemac, dečak, zna velmi dobro kada ima reči: „*einem guten Manne*, a kada: dem guten Manne.“ A naši pisci? Vsaki sebe pitaj! — I glagolom nečine Krčani nikakove krivice, dopače mogu se dičiti, čto je bolje znaju, nego ikoja naša slovenica na Jugu! Ká bo naša slovenica poznaje glagole za navadu, za običaj? Još je pisac, kojim su samo svršivni i nesvršivni tamna noć! U nas imaju i tretje glagole — za navadu: ³⁾ lane se osvedočih i čudom začudih, jer dete imajuće pet let izreklo ovakov glagol na pravom mestu. — Od sada neprišla veće na videlo nijedna slovnica brez ovoga bogastva, da joj se ubožici i nebožici nebude sramiti!

Krčanom su i deklinacije onakove, kakove biahu pred 7 ili 8 veki, samo su zaboravili malo ne vaš dual, i to ne davno — *sadanje* koleno. Vendar ni jim sramota, kolika je Srbom i nekim Hrvatom, koji ga imaju a neznaju, te jim rabi za množinu — i pisateljem!!

Drage „Novice“! ja bih rad mnogo povedati, a Vam se neda slušati — pustite me reči jošće dve tri besede. Na Krku je Čakavac, Čokavac i Čekavac; ovo Vam je morebit prvi glas. I Slovaci su Čokavci i njihov govor natežje na Dobrinjski: poslane pesme vse su čakavske (Dobrinjske).

V Beču.

Ivan Črncić.

I.

Zibala Ane Pavla ditića,
Zibala ga je celih devet let,
Deseto leto mito ¹⁾ pitala.
„Čo pitaš, Ane, za svoje mito?
Očeš ²⁾ mi, Ane, voly ³⁾ Pavlovy?“
„Čo će mi, majko, voli Pavlovi:
Ja voly imam, volara nimam.“
„Očeš ti, Ane, konje Pavlovy?“
„Čo će mi, majko, konje Pavlovy,
Ja konje imam, konjara nimam.“
„Očeš ti, Ane, brajdy Pavlovy?“
„Čo će mi, majko, brajdy Pavlovy:
Ja brajdy imam, brajdara nimam.“
„Očeš ti, Ane, dvory Pavlovy?“
„Čo će mi, majko, dvori Pavlovy:
Ja dvory imam, dvorara nimam.“
„Očeš ti, Ane, ruho ⁴⁾ Pavlovo?“
„Ja ruho imam, ruhara nimam!“
„Očeš ti, Ane, Pavla ditića?“
„Hoća ja, majko, Pavla ditića:
Zač vsega ⁵⁾ imam, dragića nimam.“

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Slatine na Ogerskem. * Na veliko saboto se je zgodila pri nas strašna reč. 14 let stara deklica je imela

¹⁾ Misli na slovensku liturgiju. ²⁾ Staroslov. dobruumu. ³⁾ O njih drugokrat više. Pis.

¹⁾ Mita, to je, lon; mititi, podmititi, staroslov. mitar publicanus. ²⁾ očeš namesto hočeš se sliši tudi v navadnem govorjenji slovenskem. ³⁾ y po česku i poljačku, kde je staroslov. ѣI, to je, muški samostavnici I. dek. v akuz. mn., i ženski II. dek. v gen. jed., v nom., ak. i vok. množine imaju y; e imaju mehke končnice: c, č, é, šč, j, lj, nj, š, ž: kako drevni Sloveni tako i Krčani. ⁴⁾ Oblačilo, osobito nevestino. ⁵⁾ Ne: use, nego vse, kakor je pravo.

garje. Najbolje zdravilo, pravijo neumni ljudje tudi pri nas, je garjevega človeka vtakniti v peč po peki. Ko so v sabato povitice spekli, je teta posilila ubogo deklico v peč, da se dobro spoti in tako garij znebi; privezala jo je namreč na dilo, in čeravno je upila na vso moč, jo je vsadila v peč. Ko jo spet iz peči potegne, je bila reva že — mervta. Teto so izročili gosposki.

Iz Lutomera na Štaj. 7. aprila. D. — Sopet so bile harice (Zündhölzchen) vzrok strašnega požara, ki je bil 5. dan t. m. v Mótah, vesi pol ure od nas. Otroci so se igrali s haricami in kmali potem je žareči petelin se prikazal na hramu 4 gospodarjev, katerih škoda je višja od 10,000 fl. — Drugi dan ob eni pa pri nas v Lutomeru zakričijo „ogenj, ogenj!“ in strah in groza nas vnovič obhaja. Pogorela sta skednja dvema gospodarjama, enemu pa še hlev z živinčeti.

Iz okolice Mokronoške na Dolenskem. * — Tudi pri nas so višje in stare terte se močno razpokale, pa menda zatega voljo ne bo škode velike, ker bodo spodej pognale. Vina naše so kaj dobre — ugodna lanska letina in prepoved prezgodnega branja ste nam dobro vince naklonile: za uno hvala Bogu, za to pa našima kantonskima poglavarjama!

Iz Ljubljane. V četrtek je bil véliki zbor zgodovinskega društva, od kterege ne povemo nič drugega, kakor edino to: če bi utegnili še kaj takih zborov biti kakoršen je bil ta, bojo „Mittheilungen“ kmali — brez pisateljev, in družba — brez družbenikov. Gospod dr. E. H. Costa se je odpovedal opraviilstvu društva. — Danes o poldveh zjutrej nas je zbudil strél na gradu. Na kolodvoru se je nek sodček vinskega cveta unel. Ogenj je bil kmali pogašen.

Novičar iz raznih krajev.

Iz Dunaja. C. k. ministerstvo za bogočastje in šolstvo je ozeroma na 17. člen konkordata razglasilo napravo, o kateri so se škofje v svojem zboru leta 1856 na Dunaju zedinili. Po tej napravi terpi bogoslovski uk 4 leta s 6 ali najmenj 4 profesorji. Redovni jezik za uk bogoslovja je latinski; od učenja hebrejšine more škof učence odvezati.

— Iz Napola je dospela žalostna novica, da je častitljivi gosp. dr. Knobleher 13. t. m. za mervudom umerl. Šel je že iz Hartuma bolehen.

— Deržavni in konferenčni svetovavec, gospod J. A. Jüstel, c. kr. prav skrivni svetovavec, mož, kateri si je za deržavo in šolstvo mnogo zaslug nabral, je umerl v 94. letu starosti. Vólil je svoje premoženje fantiškemu semišću v Litomericah na Českem.

— Slišati je, da se dosedanji predpis zastran eksekucijskega iztirjevanja davkov predeluje in utegnil bi se kmali nov predpis za iztirjevanje davkov dati.

— Po naznanjeni pozvedbi posrednje cene oprav in hrane za vojaško leto 1858 so Ogersko, Galicija in Banat najceneje kronovine za vojake; na Tiroljskem, Italijanskem in v nemških zveznih terdnjavah pa živé najdražeje.

Iz Moravskega. V Stitni na Moravskem je neka tako imenovana zamaknjenka dalj časa s tem ljudí za nos vodila, da je pravila, da se ji večkrat angelj prikaže in prihodnje reči razodeva. Med drugimi je tudi rekla, da je na nekem kraju dete pokopano. Kakor „B. Z.“ piše, je zdaj njene komédije konec. Izročila jo je namreč gosposka v mestu Klobuku nekemu zdravniku, da je na-njo pazil. Napovedovala je, da bo 12 ur skup spala; zdravnik ji je to spanje, kakor je hotel, prikrajšal. Ker je še vedno terdila, da ji je angelj povedal, kje da dete pokopano leži, so jo, ker je sama tako hotla imeti, v Stitno peljali, in da bi ji priložnosti ne odvzeli, se zagovarjati, če bi bilo treba, nekaj pa da bi v ljudstvu vražo zaterli, so kopali, kjer je ona rekla, 9 ur pa niso nič najdli. Ko je ljudstvo to